

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЛОГОПЕДА
В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ**

Публікація присвячена одній із актуальних педагогічних проблем сучасної вищої школи – підготовці майбутніх логопедів. Оскільки сьогодні актуальною є особистісно-орієнтована, гуманістична модель освіти, основна увага сучасних наукових розвідок зосереджена на таких ключових аспектах, як: визначення змісту, напрямів, принципів, етапів, складових підготовки майбутніх логопедів, врахування гуманістичних пріоритетів у фаховій підготовці майбутніх логопедів, формування гуманістичних особистісних компетентностей майбутніх фахівців та інші. У статті здійснено аналіз нормативно-правової бази та наукових праць у галузі теорії та методики професійної освіти педагогів загалом і логопедів зокрема, визначається сутність зазначених наукових категорій, розкривається специфіка підготовки логопеда в умовах університетської освіти. Автором також окреслено основні напрями та завдання подальших наукових розвідок.

Ключові слова: фахова підготовка майбутніх логопедів, складові фахової підготовки майбутніх логопедів, компетентності логопеда та інші.

**THEORETICAL ASPECTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE SPEECH
THERAPIST DURING UNIVERSITY EDUCATION**

The publication is dedicated to one of the relevant pedagogical problems of modern higher education - the training of future speech therapists. As the humanistic model of education is relevant today, modern scientific research is focused on such key aspects as: definition of content, directions, principles, stages, components of the training of future speech therapists, consideration of humanistic priorities in the professional training of future speech therapists, the formation of humanistic personal competences of future specialists and others. The article analyzes the legal framework and scientific works in the field of the theory and methodology of vocational education of teachers in general and speech therapists, in particular, the essence of these scientific categories is determined, the specificity of the training of the speech therapist in the conditions of university education is revealed. The article also outlines the main directions and tasks of further scientific research.

Key words: professional training of future speech therapists, components of professional training of future speech therapists, competence of speech therapist and others.

У педагогічній науці є достатньо напрацювань, що стосуються фахової підготовки спеціалістів педагогічного спрямування. Розглянемо детально специфіку формування логопеда в умовах університетської освіти.

Кількість дітей із порушенням мови збільшується щороку, тому зростає попит на вчителів-логопедів, які здійснюють корекційно-профілактичну та корекційно-відновлювальну діяльність. Дати оцінку роботі відповідального вчителя-логопеда не просто. Він повинен володіти технологіями творчої праці, мати глибокі знання з педагогіки та психології, бути компетентним у питаннях

корекційно-відновлювальної роботи, прагнути до професійного зростання, тобто постійно займатися самовдосконаленням.

У державних і нормативних документах визначено освітньо-кваліфікаційну характеристику фахівців педагогічної галузі та шляхи її формування. Зокрема, у законі України «Про освіту» зазначено, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних компетентностей для її успішної самореалізації, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, підготовка кваліфікованих фахівців, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1]. Тому рівень підготовки кадрів повинен відповідати вимогам суспільства. Відповідно до національної рамки кваліфікацій фахівцю повинні бути притаманні «автономність і відповідальність – здатність самостійно виконувати завдання, розв'язувати задачі і проблеми та відповідати за результати своєї діяльності; знання – осмислена та засвоєна інформація, що є основою усвідомленої, цілеспрямованої діяльності; компетентність – здатність до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості; комунікація – взаємозв'язок суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності; уміння – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання проблем» [1].

Основні державні документи: Конституція України, закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту» гарантують право людини на освіту та регулюють зміст діяльності педагогів відповідно до потреб населення країни взагалі та окремої особистості зокрема. Ці документи зорієнтовані також на перспективний розвиток мережі варіативних спеціальних дошкільних і шкільних установ: визначають етапи, умови і механізми їх становлення та діяльності, з урахуванням соціально-економічних умов, системи реформування спеціальної освіти та необхідності підготовки кадрів нової генерації.

Так, зокрема, закон України «Про освіту», стаття 3. Право на освіту гласить:

1. Кожен має право на якісну та доступну освіту. Право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти та знань, право на безоплатну освіту у випадках, визначених Конституцією та законами України.

2. В Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак» [1].

Особлива увага приділяється людям із особливими освітніми потребами. Підтвердженням цього є стаття 19. Освіта осіб з особливими освітніми потребами:

1. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

2. Держава забезпечує підготовку фахівців для роботи з особами з особливими освітніми потребами на всіх рівнях освіти.

3. Особам з особливими освітніми потребами освіта надається нарівні з іншими особами, у тому числі шляхом створення належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби таких осіб, визначені в індивідуальній програмі розвитку.» [1].

Отже, підготовка кадрів повинна відбуватися з врахуванням гуманістичних і демократичних пріоритетів, цього вимагає також Конвенція ООН про права дитини, особливо щодо захисту її прав і інтересів [2].

Відповідно до Закону України «Про освіту» майбутні логопеди повинні бути зорієнтовані на:

- принципи державної політики у сфері освіти та засади освітньої діяльності: людиноцентризм; забезпечення якості освіти; забезпечення рівного доступу до освіти; розвиток інклюзивного освітнього середовища;

- доступність, безоплатність освіти у державних і комунальних навчальних закладах для дітей із особливими освітніми потребами відповідно до їхнього здоров'я;

- раннє виявлення і діагностику дітей, врахування цих даних у структурі мережі закладів реабілітаційної допомоги та в умовах сім'ї;

- варіативність здобуття базової або повної загальної середньої освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей дитини;

- розробку варіативного змісту, форм і методів навчання дітей, включаючи й навчання за індивідуальними програмами, тобто через забезпечення реальної можливості освітнього вибору кожною дитиною;

- поетапний перехід від усталеної традиційної моделі інтернатного навчання до інклюзивної освіти в загальноосвітньому просторі [1].

Згідно з проектом Стандарту вищої освіти України з галузі знань 01 Освіта, спеціальності 016 Спеціальна освіта формування компетентності майбутніх логопедів базується на:

1) компетентнісному підході, що належить до нової концепції освіти, яка вимагає наявності предметних компетенцій фахівця у складі державних освітніх стандартів; рівень освіченості визначається здатністю фахівця вирішувати завдання різної ваги на основі наявних знань та здобутого досвіду. Важливо володіти тими життєвими і професійними компетенціями та компетентностями, які необхідні майбутнім учителям, у тому числі логопедам для виконання професійної діяльності (Н. Бібік, В. Буряк, І. Малафійк, О. Пометун, О. Савченко, В. Якунін та ін.);

2) соціокультурному підході, який полягає в тому, що освітній простір розглядається як соціокультурне середовище. Різноманітні засоби: участь студентів в університетських, громадських заходах, навчальні дисципліни, спецкурси – сприяють перетворенню їхньої особистості на активних учасників суспільного та культурного життя завдяки оволодінню соціальним досвідом шляхом засвоєння певної системи соціальних норм, ролей, культури поведінки та співжиття. Все це дозволяє майбутнім педагогам набути системи знань, цінностей, різних соціальних навичок і соціальної чуттєвості, а також успішно інтегруватися в суспільство і поводитись там адаптивно (І. Бех, В. Кремень та ін.);

3) системному підході багатоаспектного освітянського простору, що дозволяє готувати викладачів вищої школи до якісної та змістовної педагогічної діяльності відповідно до фахових спеціалізацій, набуває найважливішої значущості. Ця актуальність обумовлена: потребою суспільства у цілісній підготовці майбутніх фахівців із урахуванням не тільки спеціальної професійної підготовки, а й багатомірного простору всіх форм соціальних компетентностей; необхідністю надання в межах навчального процесу ВНЗ всеохоплюючих уявлень щодо цивілізаційного розвитку суспільства та людини; вимогами до діяльності викладача вищої школи на підставі універсальної методології викладання, що здійснюється на засадах цілісної парадигми (В. Афанасьєв, В. Загвязинський, І. Зязюн, Ю. Шабанова);

4) особистісно орієнтованому підході, який базується на активній життєвій позиції студента, що забезпечує високий ступінь реалізації його пізнавальної активності. У зв'язку з цим особливо значущою є проблема формування умов ефективного і повноцінного функціонування особистісно орієнтованого підходу в навчанні студентів вищих навчальних закладів як цілісного процесу становлення їхньої індивідуальності, життєвого самовизначення, розвитку талантів, розумових і фізичних сил у них. Особливо актуальним є кінцевий результат освіти, що полягає не у кількості знань, а у розвитку самотутньої, унікальної, творчої, що має власні цілі і цінності у житті, особистості (Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Виготський, І. Зимня);

5) діяльнісному підході, оскільки розвиток особистості відбувається під час діяльності, в якій вона бере участь; значущою є спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і практичних умінь особистості, застосування їх на практиці, формування здібностей до саморозвитку та самоосвіти, успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію (Г. Атанов, Г. Балл, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, В. Семиченко);

6) соціально-педагогічний підхід полягає у вирішенні проблем особистості на основі використання потенціалу сучасного соціуму як багатогранної системи, шляхом включення її в соціально значиму діяльність, у нові соціальні відносини, формуючи у неї соціальні потреби, сприяючи оволодінню новими соціальними ролями, розвиваючи в особистості соціальні здібності та, встановлюючи ділову взаємодію з соціальними інститутами, заради розв'язання її проблем різного характеру. Цей підхід є умовою успішного розвитку професійно-компетентного та фахово зрілого логопеда (М. Євтух, І. Зверєва та ін.);

7) технологічному підході (І. Зверєва, І. Зимня, С. Сисоєва та ін.), який ґрунтується на гнучкій організації та управлінні навчальним процесом. Серед основних критеріїв технологій навчання учені виділяють такі: системність, науковість, концептуальність, відтворюваність, діагностичність, ефективність навчання, його вмотивованість, алгоритмічність, інформаційність, оптимальність тощо. Охоплює низку напрямів у дидактиці вищої школи: діалогове, контекстне навчання, проблемно-модульне й рейтингово-модульне навчання, імітаційне та ігрове моделювання. Значне місце в технологіях навчання приділяють питанням розвитку і максимального використання технічних засобів навчання, їх освітнім можливостям [...].

Професійне становлення фахівця в галузі логопедії є складовою частиною системи вищої педагогічної освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта. Логопедія. На часі майбутніх логопедів готують близько 20 університетів України,

освітній рівень: базова вища освіта; освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр», термін навчання 4 роки; «магістр» 1,5-2 роки.

Однак ВНЗ, що готують майбутніх фахівців-логопедів, мають багато проблем, які виникають під впливом реформаторських перетворень, що відбуваються у суспільстві взагалі та в системі освіти зокрема.

У зв'язку з цим зміст підготовки фахівця повинен бути приведений у відповідність до виконуваних ними професійних ролей, вимог, які висуває суспільство, та мети освіти, особливо завдань інклюзії: професійної підготовки логопеда до роботи з дітьми раннього віку групи ризику з розвитку мовлення в системі ранньої допомоги.

Отже, фахова підготовка логопеда має дві складові:

універсальну, яка не залежить від напрямку підготовки та передбачає формування професійно-особистісних якостей логопеда, які притаманні працівникам педагогічної галузі та специфічну складову, що обумовлена особливостями професії логопеда ранньої діагностики та корекції та полягає у формуванні компетентностей у галузі спеціальної освіти.

Закон України «Про освіту» визначає: інтегральну компетентність, загальні компетентності, спеціальні (фахові, предметні) компетентності. Водночас в основі інтегральної компетентності лежать особистісні якості та досвід, теоретичні знання та практичні вміння – тобто ті чинники, що зумовлюють здатність педагога до виконання посадових обов'язків.

Формування інтегральної компетентності відбувається через оволодіння під час навчання певним набором компетентностей, що є комбінацією характеристик, які відносяться до знань, застосування цих знань, а також до умінь, навичок, особистих якостей, здібностей, цінностей тощо. Цей набір компетентностей дозволяє педагогу виконувати професійні обов'язки на високому рівні.

Загальні компетентності – знання, розуміння, навички та здатності, якими студент оволодіває у рамках виконання певної програми навчання, але які мають універсальний характер.

Спеціальні компетентності – перелік рекомендованих спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, що корелює з описом відповідного кваліфікаційного рівня Національної рамки кваліфікацій.

За аналізом праць провідних українських науковців (О. Мартинчук, С. Миронова, Н. Пахомова, Ю. Пінчук, С. Федоренко, М. Шеремет) можна визначити такі ключові компоненти педагогічної компетентності, якими обов'язково повинен оволодіти в процесі навчання майбутній логопед:

1. Інтелектуальна компетентність (наукові знання): професійний тезаурус включає глибокі знання, кваліфікацію і досвід практичної діяльності в галузі предмета; знання засобів розв'язання технічних, творчих завдань; гармонізацію науково-предметних і світоглядно-методологічних, дидактичних, психологічних знань; оволодіння сучасним інструментарієм вивчення особистості дитини; використання прийомів педагогічного менеджменту тощо.

2. Інформаційна компетентність, яка передбачає володіння інформаційними технологіями, вміння опрацьовувати різні види інформації. Серед них – вміння й навички роботи з друкованими джерелами, вміння здобувати інформацію з інших джерел, переробляти її відповідно до цілей і завдань педагогічного процесу.

3. Дидактична, предметна компетентність, до змісту якої входить володіння певними засобами навчання навчальному процесі (спеціальність). Це сукупність умінь і навичок, необхідних для стимулювання активності як окремих учнів, так і колективу в цілому. До неї входять уміння вибирати правильний стиль і тон у спілкуванні, управляти увагою учнів, темпом діяльності, ті знання, уміння, установки учителя, що забезпечують необхідний для учнів арсенал знань.

4. Методична компетентність – компетентність учителя, що включає засвоєння педагогом нових методичних і педагогічних ідей, підходів до навчально-виховного процесу в сучасних особистісно зорієнтованих, розвивальних, креативних тощо технологіях, володіння різними методами і формами організації допрофільного і профільного навчання (активні, інтерактивні, методи кооперативного навчання, методи роботи із невстигаючими та обдарованими учнями, методи стимулювання творчої діяльності учнів різного віку, компетентісно зорієнтований та диференційований, комунікативно-діяльнісний, соціокультурний підходи на підставі психофізичних та індивідуально-особистісних якостей учня, методи керівництва рефлексивною діяльністю школярів, методи дистанційного навчання).

5. Проектно-продуктивна компетентність – вміння педагога конструювати траєкторію розвитку школяра, здійснювати індивідуальний розвиток учня; уміння технологічно прогнозувати, конструювати, планувати хід навчально-виховного процесу; здійснювати контрольно-оцінну діяльність, спрямовану на себе й учня – суб'єкт співпраці, проводити моніторингово-рефлексивні операції, створювати програмно-тематичні комплекси (моделі) планування вивчення теми, окремого уроку чи серії уроків; прогнозувати розвиток колективу, динаміку його структури, а також розвиток особистості, її якостей, почуттів, волі й поведінки, можливих відхилень у розвитку. Етапне втілення компонента в професійну діяльність учителя набуває вигляду: прогнозування – планування – реалізація – контроль (оцінювання) – рефлексія – корекція – проектування подальшої діяльності; вміння працювати, отримувати результат, ухвалювати рішення та відповідати за них. Більшість науковців серед ключових компетенцій учителя на перше місце ставить саме продуктивну компетентність.

6. Комунікативна компетентність – це вміння вступати в комунікацію (спілкування), бути зрозумілим, спілкування без обмежень. Ці вміння допомагають зрозуміти інших (учнів, учителів, батьків).

8. Автономізація на компетентність – це здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможність. Адже вчитель перш за все вчиться сам, це вічний учень.

10. Психологічна компетентність – це саморегуляція, емпатія, толерантність, аналітичне мислення, впевненість у собі, здатність використовувати психологічні засоби навчання в організації взаємодії в освітній діяльності.

12. Соціальна компетентність вміщує характеристики педагога, який досяг високого рівня усвідомлення соціальних проблем і способів взаємодії із суспільством; уміння знаходити інформацію і впевнено конструювати поведінку для досягнення балансу між власними потребами, очікуваннями, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності; конкретизацію у свідомості індивіда своїх інтеракцій із суспільством у системі «Я – суспільство»; уміння робити вибір, брати на себе відповідальність (за Г. Білицькою, І. Єрмаковим); формування засобами

предмета патріотичних почуттів, поваги до історії, традицій українського народу, рідної мови та державних символів. Це вміння жити та працювати з оточуючими.

14. Моральна компетентність – це теж одна з найголовніших складових професійної компетентності) – доброзичливість, чуйність, урівноваженість, витонченість, толерантність, рефлексія, людяність. Це готовність, спроможність і потреба жити за традиційними моральними нормами.

15. Творча компетентність – це знання, уміння, навички, ставлення, необхідні для педагогічної діяльності. Вона визначається як здатність учителя до генерування ідей, висування гіпотез; фантазування; асоціативного мислення; бачення протиріч; перенесення знань і вмінь у нові ситуації; відмови від нав'язливих ідей, подолання інертності та критичності мислення; незалежності суджень; оцінного судження.

16. Математична компетентність – це вміння працювати з числом, числовою інформацією.

17. Організаційно-управлінська – включає володіння методами, прийомами організації власною діяльністю та ефективною діяльністю учнів, класу в урочних і позаурочних видах діяльності; управління процесом засвоєння учнями знань: визначення цілей діяльності, розроблення і реалізацію способів, отримання інформації про ступінь досягнення цілей діяльності, корегувальний вплив на способи діяльності з метою зменшення різниці між запланованим і реальним ступенем досягнення.

18. Здоров'язбережувальна компетентність, або валеологічна, забезпечує організацію здорового способу власного життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах, організацію власної праці й впровадження, реалізацію здоров'язбережувальної функції розвитку учнів, тобто належних умов для нормальної життєдіяльності школярів, оптимального функціонування фізіологічних процесів оволодіння вміннями та навичками турботи про своє здоров'я, а саме: належний повітряний і тепловий режим, достатнє освітлення, зміну різних видів навчальної діяльності, відповідність меблів індивідуальним особливостям учнів, часове співвідношення виконання класних і домашніх робіт і под.

Варто зазначити, що сучасні науковці розглядають професійну компетентність педагога як сукупність трьох складових компонентів – предметно-технологічного, психолого-педагогічного, загальнокультурного. Як свідчать результати наукових пошуків, основні показники педагогічної компетентності педагога – це передусім:

- особистісні якості, особливо перетворювальні та психологічні;
- усвідомлення ролі педагога у вихованні громадянина, патріота;
- безперервне підвищення загальної та професійної культури;
- пошукова діяльність педагога;
- володіння методами педагогічного дослідження;
- конструювання власного педагогічного досвіду;
- результативність навчально-виховного процесу;
- активна педагогічна діяльність, спрямована на перетворення особистості учня й учителя.

Професійна компетентність майбутнього вчителя-логопеда є особливою, оскільки вимагає спеціальної підготовки. Освітньо-професійна програма й освітньо-кваліфікаційна характеристика підготовки бакалавра за спеціальністю

«Спеціальна освіта. Логопедія» визначають перелік компетентностей, які стосуються, передусім, сфери спеціальної освіти, відтак сучасний освітній галузевий стандарт не повністю реалізує запити щодо компетентного фахівця.

У Державному стандарті вони представлені у базовій (інваріантній) частині як професійні компетентності, а компетентності варіативної частини не представлені й повинні визначатися Освітньою професійною програмою ВНЗ. Специфічний компонент складається з двох частин: загальнопрофесійних, які пов'язані з професією логопеда; спеціально-професійних компетентностей, якими повинен володіти випускник-бакалавр для реалізації видів педагогічної діяльності та функцій корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької, культурно-просвітницької.

Варто підкреслити, що достатній рівень фахової підготовки до роботи з дітьми з вадами мови в спеціальних, інклюзивних навчальних закладах та в домашніх умовах повинен реалізовуватися на відповідному базисному рівні – навчальних, виховних, організаційних засадах компетентнісного змісту. Для цього необхідно, як вважає О. В. Мартинчук, дотримуватися таких етапів:

на першому, змістовому, етапі потрібно:

- оновити зміст навчальних психолого-педагогічних дисциплін, які забезпечують формування компетентностей у сфері організації та забезпечення інклюзивного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення в загальноосвітньому просторі;

- доповнити варіативну компоненту освітньо-професійної програми підготовки фахівців питаннями з теорії і методики інклюзивного навчання, які відображають компетентнісні основи особистісно-професійної освіти;

- оновити зміст практичної підготовки студентів із урахуванням майбутніх компетенцій діяльності в інклюзивному середовищі;

- забезпечити самостійну роботу студентів відповідним методичним та інформаційним супроводом через розробку електронних навчальних курсів з інклюзивної освіти.

На другому, технологічному, етапі обов'язковим є: застосування активних форм і методів навчання; використання особистісно орієнтованого підходу до кожного суб'єкта навчальної діяльності; використання моделювання як способу опосередкованого пізнання та перетворення дійсності.

Третій, оцінювальний, етап передбачає розробку і впровадження засобів діагностики на компетентнісній основі [3, с. 237].

М. Шеремет підкреслює, що професійна діяльність логопеда полягає у здійсненні профілактичного, діагностичного та корекційного логопедичного впливу на осіб із порушеннями мовлення первинного та вторинного характеру, що забезпечується системою логопедичної роботи як комплексом занять із попередження, виявлення й усунення порушень усного і писемного мовлення з раннього віку. Під педагогічною освітою майбутнього логопеда або професійною логопедичною освітою розуміємо процес професійного становлення особистості, що передбачає використання сукупності прийомів соціального впливу на особистість студента, включення його в різні види учбової і позаучбової діяльності (робота в лабораторії, у волонтерському русі, розробка науково-дослідних програм, проходження педагогічної практики, професійне і особистісне спілкування та ін.), що мають на меті формувати систему професійно важливих якостей, а саме: відповідальність, самоконтроль, професійну самооцінку й

специфічні якості, необхідні для роботи з особами з порушеннями мовлення, зокрема емоційна стійкість, велика включеність у професію і самовіддача в порівнянні з іншими педагогічними професіями, як результату системного освоєння основ логопедичного знання та формування професійної готовності фахівця-логопеда, володіючого практичними навичками навчання, виховання і корекції мови і мовлення у дітей, підлітків і дорослих [10].

Л. Федорович визначає сфери діяльності логопеда. Зокрема, вона підкреслює, що «У сфері діагностико-консультативної діяльності: психолого-педагогічне вивчення особливостей психофізичного розвитку і освітніх можливостей дітей раннього віку з ризиком виникнення порушень мовлення та обмеженими можливостями здоров'я; консультування дітей раннього віку з ризиком виникнення порушень мовлення та обмеженими можливостями здоров'я, членів їх сімей і педагогів з проблем освіти, розвитку на основі комплексного підходу до реабілітаційного процесу; надання консультативної допомоги членам сімей дітей раннього віку з ризиком виникнення порушень мовлення та обмеженими можливостями здоров'я з питань сімейного виховання.

В сфері дослідницької діяльності: збір, аналіз і систематизація інформації у сфері професійної діяльності стосовно дітей раннього віку з порушеннями мовлення; вибір і обґрунтування освітньої програми, навчально-методичного забезпечення умов розвитку, навчання і виховання дітей раннього віку з ризиком виникнення порушень мовлення; планування коректувально-розвиваючої роботи з урахуванням специфіки освітньої програми і структури порушення мовлення у дітей раннього віку.

У сфері культурно-просвітницької діяльності: формування спільної культури осіб з обмеженими можливостями здоров'я та мовлення в умовах упровадження інклюзивної освіти; організація культурного, мовленнєвого простору освітньої установи; взаємодія з установами й реалізація просвітницької роботи з дітьми раннього віку з порушеннями мовлення та їх сім'ями; пропаганда толерантного відношення до осіб з обмеженими можливостями здоров'я та дітей раннього віку з порушеннями мовлення серед фахівців, колег по командній роботі та широкої громадськості» [9].

Суспільство має потребу у високоякісних фахівцях у різних сферах життєдіяльності. Високі вимоги до якісної психолого-медико-педагогічної допомоги дітям раннього віку, їх навчання і виховання спонукають до пошуку шляхів щодо підготовки логопедів в умовах вищої школи.

Для цього необхідне:

- використання міжпредметних зв'язків і залучення до співпраці багатьох спеціалістів, які вивчають проблеми мовлення і його порушення (психологів, нейропсихологів, нейрофізіологів, лінгвістів, педагогів, лікарів різних спеціальностей);
- забезпечення теорії і практики та зв'язку наукових і практичних закладів для більш швидкого впровадження в практику найновіших досягнень науки;
- поширення логопедичних знань серед населення для профілактики порушень мовлення.

На думку В. Синьова та М. Шеремет, основною метою модернізації системи спеціальної освіти на сучасному етапі є створення механізмів стійкого розвитку, який полягає в удосконаленні та конкретних змінах існуючої системи – добудові ланки ранньої допомоги. Ранній логопедичний вплив із вираженою

запобігаючою, профілактичною спрямованістю є умовою та засобом повноцінного розвитку не лише мовлення, але й психіки цієї категорії дітей, формування у них соціальних умінь і навичок, готовності до навчання в школі. Тому необхідність побудови ланки ранньої допомоги в системі спеціальної освіти є й одним із варіантів її модернізації і реформування та внутрішньосистемної інтеграції, що надасть можливість відповідати вимогам міжнародних конвенцій [6].

Сучасна освітня парадигма вимагає перетворити процес навчання у закладах освіти на такий, що сприяє формуванню умінь учитися, здобувати самостійно знання та уміння їх застосовувати практично. Сучасні студенти мають доступ до будь-яких джерел щодо здобування інформації, тому постає проблема навчання відбору інформації, пошуку можливостей і шляхів маневрування в її пошуках, освоєння нових засобів пізнання й, одночасно, розширення освітньо-культурного простору людини, використання інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів; індивідуалізація навчально-виховного процесу та посилення ролі самостійної роботи студентів; впровадження електронних засобів навчання (підручників, посібників, каталогів, словників тощо), комп'ютерних навчальних програм; технічну і технологічну модернізацію навчальних лабораторій та засобів навчання; використання сучасних систем контролю якості знань студентів та проведення моніторингу якості освіти. Все це в комплексі повинно сприяти фаховому становленню майбутніх логопедів.

Проте, вважає Л. Федорович, залишається ще не до кінця вирішеним питання змісту навчання, форми подання навчального матеріалу і форми організації навчання. Можливі різні варіанти, що не виключають один одного: підготовка в межах існуючих спеціальностей шляхом використання предметів регіонального компоненту і курсів за вибором; введення нової спеціалізації або профілю («Учитель-логопед», «Логопед», «Логопед: рання діагностика і корекція» тощо) в рамках підготовки бакалаврів «Спеціальної освіти» або магістрів; підготовка, перепідготовка вчителів загальноосвітніх шкіл і педагогів дошкільних установ з метою отримання ними спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для роботи з дітьми раннього віку з ризиком виникнення порушень мовлення та патологій в межах підготовки магістрів «Спеціальної освіти».

Фахівці Інституту корекційної педагогіки і психології НПУ ім. М. Драгоманова та Інституту спеціальної педагогіки НАПН України визначили провідні напрями здійснення якісної спеціальної освіти.

Перший напрям – надбудова нової базис-системи ранньої допомоги. Забезпечення особливих освітніх потреб у ранньому віці може попередити виникнення труднощів на етапі дошкільного і шкільного навчання. Науково обґрунтована й організована рання комплексна допомога сприяє входженню значної частини дітей у спільний освітній процес на ранішому етапі вікового розвитку.

Другий напрям модернізації – освітня і соціальна інтеграція дітей із особливими потребами до системи масової освіти, яка інтенсифікує питання підготовки фахівців для відповідної професійної діяльності як корекційних педагогів, так і практичних психологів (спеціальних).

Третій напрям – удосконалення змісту спеціальної освіти, з 2006 р. розроблено новий зміст підготовки фахівців із корекційної освіти, навчальні плани із забезпеченням науково методичної й матеріальної бази.

На часі запити суспільства у висококваліфікованих спеціалістах-логопедів не зреалізовані повною мірою. Це пов'язано з тим, що недостатньо змістовно розроблені технологічні підходи щодо підготовки фахівців названого профілю, які могли б ефективно працювати в умовах сучасної освіти.

Саме тому освітній процес у закладі вищої освіти вимагає удосконалення підготовки фахівців, здатних якісно виконувати свої професійні обов'язки як в умовах загальної, так і в умовах спеціальної освіти на засадах гуманістичної позиції. Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у більш детальному вивченні стратегії підготовки майбутніх логопедів в умовах університетської освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України Про освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Конвенція про права дитини (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_021
3. Мартинчук О. В. Стратегічні орієнтири удосконалення фахової підготовки вчителів-логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Вип. IV. – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори, 2006, 2014. – С. 225 – 234.
4. Пахомова Н. Г. Рефлексивно-оцінна діяльність у контексті інтегративної професійної підготовки майбутніх логопедів // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. – Випуск двадцять дев'ятий. Частина 2. Педагогіка. – С. 131-141.
5. Пінчук Ю. В. Система професійної компетентності вчителя-логопеда : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Пінчук Юлія Володимирівна. – К., 2005. – 220 с.
6. Синьов В. М., Шеремет М. К. Основні тенденції модернізації підготовки корекційних педагогів в умовах реформування освітньої галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/Asus/Downloads/pednauk_2015_7_47.pdf
7. Стандарт вищої освіти України за другим (магістерським) рівнем, ступенем магістра, з галузі знань 01 Освіта, спеціальності 016 Спеціальна освіта (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti>
8. Стандарт вищої освіти України за першим (бакалаврським) рівнем, ступенем бакалавра, з галузі знань 01 Освіта, спеціальності 016 Спеціальна освіта (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti>

9. Федорович Л. О. Концептуальні засади підготовки логопеда до роботи з дітьми раннього віку у вищих навчальних закладах в умовах інтеграції в європейський освітній простір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Asus/Downloads/Nchnpu_019_2012_21_74%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Asus/Downloads/Nchnpu_019_2012_21_74%20(2).pdf)

10. Шеремет М. К. Підготовка корекційних педагогів у вищих навчальних закладах // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака]. – Вип. XVII в двох частинах, частина 1. Серія : соціально- педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Медобори, 2006, 2011. – 368 с.

nataliya76fedorova@gmail.com

Рецензент: д. пед. н., проф. Плахотнік О. В.